

Z Wikipedie, otevřené encyklopedie

Rys, neboli příznak, je rozhodující vlastnost, pomocí které lze klasifikovat konstrukty systému. V lingvistice se tento pojem ujal nejprve ve fonologii.

Fonologický rys je vlastností zvukového segmentu, [hlásky](#). [Nikolaj Sergejevič Trubeckoj](#) v díle *Grundzüge der Phonologie* používá risy pro popis [opozic](#) mezi fonémy. Např. opozici mezi [fonémy „/b/“ a „/m/“](#) tvoří rys nazálnosti, který je přítomen u „/m/“ a nepřítomen u „/b/“. Fonologický rys je distinktivní vlastností daného fonému. Jeho hlavním úkolem je odlišit daný foném ode všech ostatních fonémů v systému daného jazyka. Další funkci fonologického rysu je poskytnout návod, jak daný foném vyslovit. Proto by měl foném mít vztah k fonetické realizaci. Každý [foném](#) lze považovat za složený z konečného počtu rysů. Jinými slovy, fonémy jsou „balíčky distinktivních rysů“.

[Noam Chomsky](#) a [Morris Halle](#) v knize *Sound Pattern of English* (1968) převzali důsledný binarismus (tj. každý rys může mít pro daný segment maximálně dvě hodnoty: + a -), který navrhl [Roman Jakobson](#) a přizpůsobili inventář distinktivních rysů tak, aby mohl fungovat v přepisovacích pravidlech, kterými se zápis z abstraktní morfosyntaktické roviny převádí do konkrétní fonetické podoby. Např. předložková fráze /k kostelu/ má fonetickou podobu [kekostelu] podle pravidla, které vkládá [e] mezi stejné souhlásky ve fonetickém slově s jedním přízvukem.

Podle autorů SPE mají hodnoty distinktivních rysů definovat přirozené třídy hlásek. Přirozená třída je množina všech hlásek v daném jazyce, které sdílejí určitou hodnotu daného rysu. Např. rys zapsaný jako [+ znělost] definuje početnou třídu všech neznělých hlásek. Sem patří /p/, /t/, /k/, /s/, /f/ atd. V dalším vývoji fonologie byly navrženy jiné inventáře rysů. Některé risy, např. [slabičnost], [přízvuk] , byly nahrazeny strukturou. Geometrická teorie rysů vedla k tomu, že přirozené třídy jsou reprezentovány nejen rysy samotnými ale i svou vzájemnou hierarchií.

Teorie rysů byla transplantována z fonologie i do jiných lingvistických oblastí. Analogicky je možno chápout flektivní tvary slov jako balíčky morfosyntaktických rysů. Tak můžeme např. srovnávat dva tvary morfológické [flexy](#) lišící se jediným rysem: „šel jsem“ versus „šel bych“.

Morfosyntaktické rysy zahrnují lexikální rysy $\pm N$ a $\pm V$, které možnými kombinacemi svých hodnot tvoří čtyři základní slovní druhy (substantivum = [+N,-V]; sloveso = [-N,+V]; přídavné jméno = [+N,+V]; předložka = [-N,-V]). Gramatické rysy v úzkém slova smyslu jsou rysy figurující u podstatných jmen [osoba], [číslo] a [rod], nebo rysy spojené s přídavnými jmény [komparativ] [superlativ]. Početné jsou rysy spojené se slovesy jako jsou čas, způsob, slovesný rod: [\pm minulost], [\pm kondicionál], [\pm pasívum]. Jako součást své teorie [vázání](#) N. Chomsky (1981) navrhl dva rysy, kterými se modeluje vázání výrazů [\pm anaphoric] a [\pm pronominal].

Rozeznáváme **inherentní** a **selektivní** gramatické rysy. Inherentní rysy se vyskytují jako součást lexikálních výrazů (slov) a jako takové je vybíráme spolu se slovy přímo ze [slovníku](#). Např. české slovo „nůžky“ má inherentní gramatický rys [+ plurál], který nelze změnit. Selektivní rysy přistupují k lexikálnímu výrazu až ve větě podle řídícího výrazu ([gramatická shoda](#)) nebo podle [funkční kategorie](#) dominující daný lexikální výraz. Řídící členy gramatických kategorií (např. ČAS) lze opět chápat jako balíčky gramatických rysů.

Používání **sémantických rysů**, tzv. [semě](#), v oblasti jazykového obsahu (významu) navrhl [Louis Hjelmslev](#) v knize Prolegomena to a Theory of Language. Analýza na sémantické rysy je známa v lingvistice jako [komponenční analýza](#). Hjelmslev ve svém hlavním díle (kapitola 14, Varianty a invarianty) analyzuje význam „hřebec“ jako složený z rysů [+ kůň] a [+ samec] a vyjadřuje přesvědčení, že podobným způsobem lze analyzovat všechny jazykové významy. Tato naděje zůstala zatím nesplněná.

Odkladiště

Pojem „rys“ (recesivní nebo dominantní) používají genetikové pro popis genotypu.

Citováno z „[https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Rys_\(lingvistika\)&oldid=25473557](https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Rys_(lingvistika)&oldid=25473557)“

[Kategorie:](#)

- [Generativní lingvistika](#)

Hledání

Speciální:Hledání

Hledat

Rys (lingvistika)

5 jazyků

[Přidat téma](#)